

Rozvoj Aktívnych záloh Ozbrojených síl Slovenskej republiky

Adam Sitko, Samuel Kolesár

Úvod

Počas väčšiny modernej histórie fungovala na území Slovenska nejaká forma povinnej základnej vojenskej služby. Tá mimo iného štátnym útvárom zabezpečovala dostatočné množstvo obyvateľstva zaškoleného v základných vojenských činnostiach, čím štát nadobudol schopnosť mobilizovať veľkú časť obyvateľstva s osvojenými základnými vojenskými návykmi. Táto schopnosť sa však po páde komunizmu postupne znižovala. Až v roku 2005, kedy vstúpil do platnosti *zákon 346/2005 Z.z. o štátnej službe profesionálnych vojakov ozbrojených síl SR* úplne zanikli odvody a základná vojenská služba. Tento výpadok nebol nikdy nahradený a zabezpečovanie obrany sa stalo výsostnou vecou súbežne zmenšujúcich, profesionalizujúcich a modernizujúcich sa ozbrojených síl.

Náplast' v podobe dobrovoľnej vojenskej prípravy či plnenia aktívnych záloh (ďalej ako AZ) z jednotlivcov s absolvovanou základnou vojenskou službou a profesionálnou službou z viacerých dôvodov nespĺnila očakávania ani potreby ozbrojených síl. Zefektívnenie modelu AZ si vyžaduje niekoľko dôležitých krokov, a to najmä zmenu systému AZ, z čoho vyplývajú legislatívne úpravy, a financovanie. Okrem niekoľkých špecifických legislatívnych zmien, ktoré budú vyplývať zo zvoleného modelu AZ, bude zrejme potrebné zmeniť aj ústavný zákon č. *227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu*.¹

¹ Reforma AZ by mohla byť súčasťou balíčka tzv. "Dohody o obrane", teda spoločného širokého rámcového záväzku koalíčných a opozičných strán. To by mohlo pomôcť zaistiť dlhodobú, stabilnú a predvídateľnú podporu pre daný reformný zámer.

Vytvorenie kvalitných AZ si bude vyžadovať taktiež finančné prostriedky nad rámec toho, s čím počítajú súčasné rozpočty na najbližšie obdobia. Na druhej strane je potrebné uviesť, že efektívne využívané AZ z dlhodobého hľadiska šetria peniaze, avšak minimálne na začiatku zavedenia nového modelu si zálohy vyžadujú väčšie finančné príspevky. Tento prístup k finančnej podpore záloh však môže naraziť na odpor v niekoľkých oblastiach. Situácia okolo financovania OS SR je momentálne v dlhodobom hľadisku pomerne neistá, v rezorte navyše dochádza k modernizačným procesom, ktoré sú finančne mimoriadne náročné. Samotné financovanie vojakov z povolania nie je ideálne a tak z ich strany môže nastať odpor voči financovaniu AZ a teda celkovo k AZ ako takým.

Na to, aby AZ úspešne fungovali, musia byť prijaté ozbrojenými silami, a práve OS SR musia mať najväčší záujem na ich fungovaní. Môže nastať situácia, že samotné OS SR by mali s novo vytvoreným konceptom najväčší problém, s ktorým treba proaktívne pracovať. Koncept záloh musí byť vytvorený takým spôsobom, aby bol pre profesionálnu zložku pomocou a pridanou hodnotou od prvého momentu. Toto presvedčenie je potrebné upevniť naprieč celým mužstvom aj dôstojníckym zborom, keďže profesionálni vojaci by mali byť pre záložníkov zdrojom skúseností. Ak by sa táto časť zvládla, bolo by to prvým krokom k využiteľnosti záloh ako premostenia vojenského a civilného života.

Argumentárium za:

- AZ vyrovnávajú stratu spôsobenú znižujúcim sa regrutačným potenciálom OS SR
- AZ prepájajú civilný a vojenský život, čím zblížujú armádu a občiansku spoločnosť
- AZ zjednodušujú OS SR získavanie civilných špecialistov a odborníkov
- Vhodne nastavené AZ sú kvalitnou zásobou pripravenej ľudskej sily, ktorá dokáže byť využitá takmer okamžite
- Udržiavanie niektorých znalostí a schopností je u vojaka AZ niekoľkokrát lacnejšie ako pri vojakovi z povolania

Súčasnú vymedzenie AZ našim právnym systémom určuje ich úlohu ako doplnkovej zložky ozbrojených síl, ktorej primárnou úlohou je doplňovať stavy OS v čase krízy. Takéto nastavenie AZ však fakticky nezodpovedá skutočnému stavu, nekorešponduje s konceptmi využívania aktívnych záloh v 21. storočí v kontexte malých ozbrojených síl a nedáva predpoklad

využitia potenciálu AZ v plnej škále tak, ako to vyžaduje komplexný prístup k bezpečnosti a obrane.²

Okrem podpornej činnosti pre hlavnú zložku OS totiž môžu AZ pri vhodnom nastavení plniť jednak špecifické úlohy, pre ktoré tak nemusí “full-time” vojsko draho a zložito udržiavať schopnosti a kapacity, ale aj niekoľko ďalších rolí.

AZ môžu mať unikátne postavenie na premostenie civilného a vojenského života, pretože o toto spojenie súčasné ozbrojené sily do veľkej miery prišli profesionalizáciou vojska. Pri vhodnom nastavení koncepcie AZ dokážu taktiež významne pomáhať pri budovaní zdravej občianskej spoločnosti a odolnosti a sebavedomia národa smerom dovnútra, ako aj smerom k spojencom. S tým súvisí aj moderné ponímanie komunikácie a informačno-osvetovej funkcie AZ či ich zapojenie do branno-občianskej výchovy a spolupráce s branno-športovými organizáciami.³ Tieto funkcie v súčasnosti v ponímaní záloh absentujú, pričom by však mohli byť zložkou vhodne vybavenou práve pre udržanie kontaktu ozbrojených síl s verejnosťou, náborové aktivity a celkové šírenie povedomia o fungovaní a práci OS a vzbudenie záujmu o zapojenie sa širokej verejnosti.

Na základe vstupnej analýzy identifikujeme tri základné piliere, na ktoré je potrebné sa zamerať v prípade záujmu štátu o komplexné riešenie otázky aktívnych záloh:

- a. Redefinícia a reštrukturalizácia AZ
- b. Sprístupnenie AZ občanom
- c. Zatraktívnenie a propagácia AZ aj celých ozbrojených síl

Model AZ

Pri zohľadnení potrieb OS SR, ich štruktúry a doktríny, navrhovaného modelu záloh, a počtu osôb, ktorý by mal v zálohách slúžiť, je možné navrhnúť základný model s tabuľkovými počtami osôb a štruktúrou záložných jednotiek. Na základe skúseností z okolitých štátov a zhodnotenia súčasných kapacitných a finančných možností OS SR si vieme nastaviť cieľ naplnenia AZ. Ten by mohol byť na 1/9 veľkosti OS SR, čo pri súčasnom nastavení OS SR predstavuje silu o veľkosti približne 1 600 ľudí. Toto možno považovať za prvý cieľ z hľadiska naplnenosti. Ak sa podarí AZ naplniť a udržiavať tento počet, možno začať hovoriť o skutočne

² Pre rozpracovanie vid'. Kandrik, M. 2020. *Komplexný prístup k bezpečnosti pre Slovenskú republiku*. Outlines Paper. STRATPOL - Strategic Policy Institute. Bratislava

³ Pre rozpracovanie vid'. Paprčková, A. a Kandrik, M. 2020. *Príprava obyvateľstva na obranu štátu*. Outlines Paper. STRATPOL - Strategic Policy Institute. Bratislava

„aktívnych“ zálohách. Toto číslo však nemožno považovať za ideálne a nemali by sme sa s ním uspokojiť. Číslo, ktoré by malo byť našim skutočným cieľom, sa pohybuje až na hodnotách od 1/5 až 1/3 veľkosti AZ voči profesionálnej armáde. Tento stav si však vyžaduje plne rozvinutý a zabehnutý systém, do ktorého je už zakomponovaný nevládný sektor, branecké organizácie atď.

Do modelu, ktorý navrhujeme, by boli zapojené takmer všetky jednotky OS SR. Každá z týchto jednotiek by mala svoju jednotku tvorenú AZ. Tie by bolo možné rozdeliť na dva typy - bojové jednotky a podporné jednotky. Toto členenie by v podstate odpovedalo deleniu jednotiek OS SR. Mechanizované práporov možno jednoznačne označiť za bojové, a tak aj jednotky AZ jednotlivých mechanizovaných práporov možno označiť za bojové. AZ pri ženijných, veliacich, atď. jednotkách možno označiť za podporné.

Samotná veľkosť jednotlivých jednotiek AZ nie je plošne pevná, ale mala by byť flexibilná podľa toho, k akému profesionálnemu útvaru je jednotka AZ priradená. V princípe si však myslíme, že tieto jednotky by mali mať silu od družstva (10) až po rotu (150) podľa potrieb a veľkosti materskej jednotky.

AZ by sa týkali aj špeciálnych síl, vojenskej polície či leteckých jednotiek. AZ by mali byť otvorené pre všetkých, ktorí spĺňajú zákonom stanovené podmienky, pričom podmienky priradenia ku konkrétnej jednotke by kopírovali štandardy ako pri profesionálnych vojakoch. V princípe však platí, že každý záujemca o službu v AZ bude po tom, čo splní všetky zákonom dané podmienky musieť absolvovať základný vojenský výcvik (ZVV)⁴. Ten by však mal byť podľa názorov autorov kratší⁵, poprípade by mohla existovať možnosť jeho rozdelenia na viacero častí. Záujemcovia z radov špecialistov⁶ by však mohli absolvovať ZVV v skrátenej forme (skrátenie na 1/3, možno ešte menej).⁷ Vojaci AZ nemajú byť len “víkendovými vojakmi”, ale 75 dní, teda 2,5 mesiaca dobrovoľnej vojenskej prípravy (DVP)⁸ je príliš dlhá doba, ktorá zatvára brány do AZ mnohým potenciálnym záujemcom. V súvislosti s tým by bolo vhodné spolu s nastavením AZ prehodnotiť vhodnosť súčasnej podoby a organizácie DVP. Pri vytváraní

⁴ Ak ho dovtedy neabsolvoval.

⁵ Súčasná dobrovoľná vojenská príprava (DVP) trvá 75 dní (11 týždňov).

⁶ Ajtáci, doktori, právnici, tlmočníci...

⁷ V ich prípade sú pre OS SR cenné ich civilné znalosti. Výcvik ich má naučiť, ako funguje armádny mechanizmus, taktické znalosti o pôsobení v poli sú v ich prípade druhoradé.

⁸ DVP je forma základného vojenského výcviku, ktorý musí v súčasnosti absolvovať každý civilný občan, ktorý má záujem o absolvovanie dobrovoľného vojenského výcviku, alebo civilný občan, ktorý má záujem o vstup do AZ bez predchádzajúcich vojenských skúseností.

konkrétneho modelu výcviku príslušníkov AZ je možné sa do veľkej miery inšpirovať príkladmi dobrej praxe zo spojeneckých krajín, ktoré sú uvedené v kapitole *Príklady dobrej praxe*.

Po úspešnom absolvovaní ZVV a zložení prísahy podpisuje vojak AZ zmluvu na dobu určitú. To znamená, že v prvom roku služby sa musí zúčastniť cvičení v rozsahu maximálne 30 kalendárnych dní. V ďalších rokoch služby sa maximálne množstvo dní znižuje na 15. Autori textu sa zhodujú, že obdobie 15 dní, respektíve dvoch týždňov, je dobrým pomerom medzi kvalitným obnovením/overením bojových schopností a uvoľnenia sa od rodiny/práce.

Dôležitou zložkou je taktiež motivácia občanov, ale aj zamestnávateľov, ktorí púšťajú svojich zamestnancov na výcvik. V ideálnom prípade by mal každý občan viesť svoju službu v AZ z dôvodu pozitívneho vzťahu k štátu a jeho obrane, a teda bez kompenzačného či motivačného príspevku. Súčasné nastavenie motivačných odmien považujú autori za dostatočné, pričom v benefitoch nedochádza k výrazným odlišnostiam. Zvýšenie motivačného príspevku vyplácaného každý rok by však určite napomohlo k aspoň čiastočnému navýšeniu atraktívnosti práce v AZ. Rovnako zaujímavým benefitom by mohol byť zoznam služieb a podnikov, v ktorých by bola po predložení služobného preukazu príslušníkovi AZ udelená zľava/odpustenie platby.

Zamestnávatelia majú zákonom stanovené, že majú vyjsť zamestnancovi v ústrety a umožniť mu zúčastniť sa výcviku AZ, pričom im má byť absencia zamestnanca kompenzovaná. Na základe domácich ako aj zahraničných skúseností však možno povedať, že vojaci AZ v niektorých prípadoch radšej využijú vlastné neplatené/platené voľno, než aby žiadosťou o uvoľnenie "zaťažovali" zamestnávateľa. Z tohto dôvodu by bolo na mieste vo vyššej miere motivovať práve zamestnávateľa, aby svojmu zamestnancovi vychádzal viac v ústrety napríklad formou odpustenia odvodov za zamestnanca v kalendárnom mesiaci, počas ktorého vykonával službu alebo sa zúčastňoval cvičenia.

Ďalšou dôležitou zložkou AZ kdekoľvek na svete sú mladí ľudia, študenti. V ich radoch možno totiž nájsť najštr inteligentných, ambiciózných jedincov, ktorí majú navyše dostatok času na zapojenie sa do AZ. Možno medzi nimi navyše hľadať a prípadne aj rozvíjať odhodlanie, z ktorého môže v budúcnosti vziť práca na plný úväzok v radoch profesionálov. V tomto smere možno vidieť takéto úsilie v Českej republike, ktorá dotuje študentov vysokých škôl dodatočným príspevkom. Zaujímavý prístup využíva Lotyšsko. Ich program umožňuje študentom prejsť až tromi fázami výcviku, na konci ktorých môžu dosiahnuť hodnosť poručíka Národnej gardy a finančnú kompenzáciu. Z tejto pozície majú oveľa jednoduchšiu cestu stať sa dôstojníkom v profesionálnej armáde, a zároveň mať ukončené štúdium v civilnej inštitúcii.

Úlohy jednotiek AZ	Bojové jednotky / Špecialisti / Podporné jednotky
Mier	Plnenie úloh Polície SR. Dopĺňanie nenaplnených útvarov v prípade potrieb OS SR. Záchranné, pomocné a likvidačné práce v prospech IZS.
Krízová situácia (na základe naradenia vlády SR)	Ochrana a obrana Objektov osobitej dôležitosti (OOD). ⁹ Podpora pri prípravách slávností a iných udalostí. Pomoc pri rozvoji branno-občianskej výchovy.
Stav ohrozenia štátu	Ochrana a obrana OOD
Vojnový stav (VS)	Dopĺňanie nenaplnenosti a strát OS SR Podiel na zaistovaní vnútornej bezpečnosti Základ mobilizačne vytváraných útvarov

Náplň

Profesionálne ozbrojené sily si vyžadujú široké spektrum ľudí a ich odborností. To isté platí aj pre AZ. Tie si budú vyžadovať ľudí s odbornosťou a dlhodobou praxou, ako aj ľudí na bežné funkcie mužstva. Ideálnym prípadom by bolo, ak by každá jednotka mala svoju jednotku AZ, avšak ani to nemusí spĺňať všetky potreby a očakávania. Dôležité taktiež bude najsť pôsobisko pre ľudí, ktorí majú o prácu pre AZ záujem, avšak nemajú žiadnu špecifickú odbornosť ani prax v pôsobení na určitej vojenskej pozícii.

Ideálnym modelom by preto boli “dvojkoľajné” zálohy. V takejto situácii sa jednotky a príslušníci AZ delia na dve skupiny. Jednou z nich sú kompletne jednotky priradené k profesionálnym jednotkám, pričom fungujú ako samostatná jednotka, ale môžu byť zároveň aj zdrojom pre dopĺňanie potrebného personálu. Profesionálna časť má tak istotu, že v prípade chýbajúceho príslušníka na niektorej funkcii má možnosť ho rýchlo nahradiť iným príslušníkom povolaným zo záložnej jednotky, o ktorom dopredu vie, že spĺňa nároky kladené na personál v materskej profesionálnej jednotke. Druhou skupinou príslušníkov AZ by boli záložníci, síce priradení ku konkrétnej jednotke, typicky napríklad k jednotkám podpory a velenia, avšak nie v rámci väčšej podriadenej záložnej jednotky, ale ako jednotlivci, povolávaní do služby podľa potreby. V tomto prípade by išlo o ľudí so špecializovanými odbornosťami, ktoré nemusia pre materskú jednotku byť využiteľné po celý čas, ale môže ich potrebovať pri

⁹ Vyhláška Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 353/2004 Z. z

vykonávaní konkrétnych úloh, počas cvičení atď. V tejto role si je možné predstaviť napríklad obsluhu špecifických IT systémov, spravodajcov, lingvistov či kultúrnych poradcov, odborníkov na logistiku a infraštruktúru atď.

Prečo riešiť AZ a prečo ich riešiť tak ako navrhujeme?

Chceme budovať zálohy, ktoré budú tvoriť oporu profesionálneho vojska. Môžu slúžiť ako zdroj pre dopĺňovanie personálu do profesionálnych síl a pre zabezpečenie špecializovaných funkcií, ktoré sa armáde neoplatí udržiavať stále, no môže vyvstať ich potreba, či pre udržanie schopností. Zálohy budú taktiež plniť úlohu prepojenia medzi armádou a civilnou spoločnosťou. Využívať sa budú pri obrane republiky a na asistenčné činnosti pri krízových stavoch. Pri adekvátnom právnom nastavení AZ je možné využívať jej príslušníkov aj mimo územia Slovenskej republiky. Opäť by sa mohlo jednať predovšetkým o špecialistov (lekári, konštruktéri, právnici, tlmočníci...).

Všeobecné znaky záložných zborov podľa Ben-Ari a Lomsky-Feder¹⁰:

- Zálohy sú zdrojom legitimacy ozbrojených síl ako celku - vojaci zálohy sú často jediným zástupcom armádneho sveta v občianskej spoločnosti.
- Vytvárajú zásobu ľudskej sily pre nasadenie - ich dodržiavanie je v niektorých prípadoch výhodné, v iných príliš nákladné.
- Poskytujú ďalší objem zručností a špecializácie - hlavne tých, ktoré by si armáda sama vytvárala len so zbytočne vysokými nákladmi. Úroveň vojenských schopností záloh je vždy otázkou.
- Vzťah kádrovej armády a zálohy môže byť kontroverzný - mnohí vojaci z povolania na záložníkov nahliadajú ako na "víkendových bojovníkov", v boji nepoužiteľnú príťaž či "tretie husle".
- Význam záloh rastie vždy, keď sa zužuje regrutačný potenciál (mladí muži nemajú záujem či fyzickú kondíciu, klesá ich počet) a znižuje sa konkurencieschopnosť armády na trhu práce (rastie ekonomika a mzdy).

V prípade záloh je mimoriadne zásadný práve finančný aspekt. Vycvičiť záložníka a udržať jeho určitú schopnosť je štyri až päťkrát lacnejšie než v prípade profesionála. Nasadenie

¹⁰ STEJSKAL, Libor. Dobrovolná občianska participace při zajišťování obrany. Obrana a Strategie. [online] 15.12.2014 č. 2 [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: <https://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2014/2-2014/clanky/dobrovolna-obcanska-participace-pri-zajistovani-obrany.html>

záložnej jednotky do misie raz za päť rokov predstavuje úsporu 40-60% nákladov proti nasadeniu rovnako veľkej, vycvičenej, vybavenej profesionálnej jednotky.

V neposlednom rade je veľmi dôležitým aspektom práve “transmigrácia”, a teda že záložníci sú zároveň zapojení do vojenského a civilného sveta. Vďaka tomu sa scivilňuje a “poľudšťuje” vojenský mechanizmus. Do armády sa vnášajú hodnotové orientácie a konflikty typické pre civilné prostredie, vďaka čomu sa znižuje priepasť medzi armádou a občianskou spoločnosťou.

Alfou a omegou fungovania väčšiny organizácií sú samozrejme finančné prostriedky. Slovenská republika síce zatiaľ nedokázala dosiahnuť záväzný cieľ 2% na obranu, ale v poslednom období sa k nemu pomalým tempom približuje. Súčasný model ľudských zdrojov OS SR zrejme nie je dostačujúci, no ani väčšie finančné možnosti vyplývajúce z 2% by nedokázali tieto počty navyšovať. Tento nedostatok by však bol omnoho menej citeľný, ak by na Slovensku fungovala funkčná forma AZ. Tie by dokázali riešiť minimálne dva základné problémy, s ktorými sa OS SR stretávajú - nedostatok financií a personálu.¹¹

OS SR si musia byť vedomé toho, že trh práce sa stále zväčšuje, rovnako ako sa zvyšujú benefity pre zamestnancov, a teda je pre nich stále ťažšie si udržať konkurencieschopnosť na trhu práce. AZ sú jedným z reálnych spôsobov ako túto situáciu riešiť.

Sprístupnenie AZ občanom

Spoločný Súčasný nastavenie AZ na Slovensku využíva len minimálne možnosti ich celkového potenciálu. Základným problémom je fakt, že do AZ sa môžu hlásiť len bývalí vojaci, policajti a hasiči. Pre civilné obyvateľstvo tu momentálne existuje iba jediná možná cesta akou sa priblížiť zálohám, a tou je absolvovanie DVP. Tým sa síce zaradia do záloh, ale mali by mať možnosť vstupu do aktívnych záloh tak, ako sú navrhované v tomto dokumente. V podstate by tak malo dôjsť k zjednoteniu inštitútu Dobrovoľnej vojenskej prípravy a novovytváraných aktívnych záloh.

System pri jeho terajšom nastavení oberá AZ nielen o „hard power“, ale aj o „soft power“ v podobe ľudí so špecifickými odbornými znalosťami. Tých sa v mnohých prípadoch nemusí ozbrojeným silám oplatíť vydržiavať na plný úväzok, ale zároveň ich schopnosti môže

¹¹ V roku 2019 bola naplnenosť vojenských pozícií profesionálnej zložky OS SR na 77,5 %. Plán: 16 405, Skutočnosť: 12 705.

potrebovať - využitie príslušníkov aktívnych záloh tak dáva zmysel z vojenského aj finančného hľadiska. Ušetrené finančné prostriedky sa dajú napríklad presunúť do zlepšovania kapacít a schopností, ktoré je nutné držať na plnej profesionálnej úrovni.

Toto nastavenie je odrazom aj toho, že OS SR majú slabé prepojenie s civilným sektorom a sú tak trochu vnímané ako exkluzívny klub či uzavretá spoločnosť. Pri budovaní efektívnych AZ je potrebné toto nastavenie zmeniť, a to nielen vo vnútri OS, ale aj v celej spoločnosti.

Propagácia a mediálne zviditeľnenie

Cielená a jasná propagácia spolu s prehľadnou oficiálnou webovou stránkou je základom každej dobrej informačnej kampane. Súčasný stav webových stránok ministerstva, OS SR atď. stále nespĺňa tento cieľ. O to viac je tento jav viditeľný v prípade AZ. Tie totiž nemajú svoju webovú stránku, na ktorej by sa záujemca dozvedel všetko potrebné. Rovnako tu chýba určitá vízia AZ, na základe ktorej by sa potenciálny záujemca mohol stotožniť s touto službou.

Sprístupnenie AZ ľuďom musí byť vedené práve cez ľudí. Má byť preto prepojené s kampaniami na internete, ale aj priamo v "teréne", ktoré pomôžu potenciálnych záujemcov nasmerovať ďalej, ale hlavne v nich vzbudiť záujem a dať im vedieť, že Slovensko má záujem o ich službu. Cielenie na vysoké školy, ale aj väčšie podniky môže byť kľúčové v prvotnom šírení týchto informácií.

Nová kampan by mala byť postavená na kombinácii elektronickej a osobnej prezentácie novej štruktúry AZ. Dôležité je zapojenie OS SR, ktoré majú záujemcu presvedčiť a utvrdiť v tom, že AZ nie sú projekt mimo ozbrojených síl, ale potrebnou súčasťou ich radov.

Každý z nižšie vybraných štátov má hlavné informácie o AZ na špeciálnej webovej stránke (alebo dvoch), ku ktorej je jednoduchý prístup, ako aj samotné predstavenie všetkých základných informácií potrebných pre uchádzača. Rovnako mnoho z nich má aj vlastný YouTube kanál či profily na rôznych typoch sociálnych sietí.

Česká republika je nám v tomto smere zrejme najväčším príkladom, keďže jej aktivity sú jasné a prehľadné, je jednoduché ich pochopiť. Zaujímavé a prehľadné sú aj stránky Maďarska či Dánska. Človek tak dostane prehľad všetkých dôležitých informácií bez nutnosti preklikávania sa cez mnoho ďalších stránok či nutného overovania si informácií pomocou emailu, alebo telefónnych liniek.

Z pohľadu propagačných kampaní nám môže byť Česká republika dobrou inšpiráciou.

Verejnoprávna televízia ČR sa dlhodobo snaží o prezentáciu armády ako aj AZ. Okrem krátkych seriálov, akým bol napríklad [Provedu! Přijímač](#)¹², televízia pravidelne reportuje o novinkách a vývoji v tomto sektore. Za veľmi zaujímavé možno vnímať aj [zapojenie](#) herca Vetchého, ktorý je sám súčasťou AZ a svojim mediálnym výtlakom sa snaží šíriť osvetu. V neposlednom rade tak možno vnímať videá na YouTube priamo od [AČR](#) alebo aj od rôznych [súkromných osôb](#), ktoré majú záujem na sprehl'adnení, zjednodušení a zatraktívnení AZ bežnému občanovi.

Zaujímavým článkom stavebnice sú taktiež takzvané “vojenské celebrity”, teda profesionálni vojaci, ktorí klasicky slúžia v AČR, ale získali mediálny a sociálny presah. Ten im umožňuje naviazať bližšie spojenie z civilným obyvateľstvom, ale taktiež cez sociálne siete šíriť povedomie o fungovaní napríklad aj AZ. V rámci ČR sa do tejto pozície postavil podplukovník Ivo Zelinka, ktorý sa stal [mediálnou tvárou](#) AČR.

Príklady dobrej praxe fungovania AZ v iných krajinách

Dánske kráľovstvo

Dánske kráľovstvo si v pomere k profesionálnym silám drží veľmi veľký počet rezervných síl. V dánskej “Domobrane” (Hjemmeværn [HJV]) slúži cez 40 000 dobrovoľníkov. Zálohy majú široké spektrum schopností, vďaka ktorým dokážu vyriešiť širokú škálu úloh, ktoré podporujú spoločnosť a ozbrojené sily. Medzi ne patria napríklad: námorný monitoring, zabezpečovanie ochrany infraštruktúry, hľadanie osôb, pomoc pri prírodných katastrofách, výcvik profesionálnych vojakov, príprava a usporiadanie významných udalostí. Ich primárne nasadenie je na domácej pôde, avšak už niekoľko rokov sa zapájajú aj do misií za dánskymi hranicami (Irak, Kuvajt, Kosovo, Mali). Pomáhali tiež pri budovaní obdobných foriem záloh a teritoriálnych síl v pobaltských krajinách. Domobrana má svoju pozemnú, námornú a leteckú zložku. Zároveň je rozdelená na aktívnu domobranu a záložnú domobranu. Aktívna časť zahŕňa približne 15 000 členov. Aktívna zložka musí ročne odslúžiť minimálne 24 hodín ročne. Väčšina aktívnych zložiek mesačne odslúži približne 18 hodín služby.

Záujemca o vstup do Domobrany musí dosiahnuť vek aspoň 18 rokov (horná hranica sa nespomína), mať dánske občianstvo alebo žiť v Dánsku aspoň päť rokov (podmienka čistého

¹² Program zameraný na zmapovanie kurzu základnej vojenskej prípravy záujemcov o pozície profesionálnych vojakov.

trestného registra sa nikde nespomína). Každý nový člen musí absolvovať cca 250-hodinový výcvik. Ten je rozdelený do štyroch úsekov, pričom každý z nich trvá štyri až deväť dní. Je len na dobrovoľníkovi, či si tento výcvik rozdelí na obdobie až troch rokov, alebo ho absolvuje naraz v jednom trojtýždňovom bootcampe. Následne sa môže vzdelávať v ďalších kurzoch, čím si bude zdokonaľovať svoje znalosti a zručnosti nielen pre pozíciu v Domobrane, ale aj v civilnom živote. Základný výcvik sa netýka osôb, ktoré už v minulosti základný vojenský výcvik absolvovali. Služba je dobrovoľná, a teda dobrovoľníci nepoberajú žiaden plat ani motivačný či podporný príspevok (funguje však kompenzácia za ušlý zisk a preplatenie cestovných nákladov). Členovia sa následne stretávajú jeden až trikrát do mesiaca, poprípade sa zúčastňujú víkendových cvičení.

Oficiálna stránka Domobrany: <https://vistillerop.dk/>

Česká republika

Českú republiku možno vnímať ako štát, s ktorým sme v poslednom storočí zdieľali spoločnú históriu, a teda boli naše štartovacie čiary pri tvorení AZ na podobnej úrovni. V poslednom období si ich **Aktívne zálohy** prešli zmenou, ktorej výsledkom je pomerne úspešné budovanie tejto spôsobilosti.

Momentálne sa v AZ nachádza okolo 3500 členov. AZ majú široké spektrum schopností, vďaka ktorým dokážu vyriešiť širokú škálu úloh, ktoré podporujú spoločnosť a ozbrojené sily. Jednotlivé úlohy závisia od typu jednotky a bezpečnostného stavu krajiny. AZ sa delia na Teritoriálne strážne jednotky, spadajúce pod krajské vojenské veliteľstvá, a na Bojové jednotky/špecialistov, ktorí spadajú pod velenia jednotlivých útvarov AČR. V dobe mieru vykonávajú strážne jednotky policajné úlohy, pomoc pri katastrofách, ochranu objektov dôležitých pre obranu štátu ODOS. Bojové jednotky dopĺňajú mierovú nenaplnenosť útvarov podľa potrieb AČR. V stave ohrozenia štátu a vojnovom stave sa strážne jednotky podieľajú na zaistení vnútornej bezpečnosti. Bojové jednotky dopĺňajú nenaplnenosť a straty, sú základom mobilizačne vytvorených útvarov. AZ plnia svoje úlohy primárne na domácej pôde. Môže dôjsť aj k nasadeniu v zahraničí, ale vojak AZ k tomu musí dať svoj súhlas.

V prípade záujmu o vstup do AZ je potrebné splniť tieto náležitosti: dovŕšenie 18 rokov, občianstvo ČR, ukončené vzdelanie aspoň maturitou alebo výučným listom, podanie žiadosti, vyplnenie dotazníka, predloženie výpisu z registra trestov, podpísanie prehlásenia, že osoba nepropaguje a nesympatizuje s extrémistickými hnutiami, úspešné podrobenie sa zdravotnému vyšetreniu. Následne je osoba povolaná (už ako vojak AZ) na kurz základnej prípravy KZP (šesť týždňov), v prípade špecialistov (IT personál, lekári...) len dva týždne. Ak

už bola v minulosti absolvovaná základná vojenská služba, tak KZP nie je potrebné absolvovať. Vojaci AZ môžu cvičiť do 12 týždňov v prvom roku služby a do šesť týždňov v ďalších rokoch. Ak vojak AZ absolvuje aspoň jedno cvičenie (aspoň sedem dní), má nárok na odmenu 18 000 Kč. Keď je operačne nasadený, alebo je na cvičení, v tieto dni poberá plat podľa svojej hodnosti. Študenti do 26 r. dostávajú motivačný príspevok vo výške 6 000 Kč. Keď je osoba na cvičeniach, od zamestnávateľa musí dostať neplatené pracovné voľno. Počas tejto doby štát zamestnávateľovi prepláca neprítomnosť zamestnanca. Táto kompenzácia sa vzťahuje aj na živnostníkov. V prípade neplánovanej vojenskej činnej služby má za túto dobu nárok na finančnú podporu vo výške priemernej hrubej mesačnej nominálnej mzdy zverejnenej Českým štatistickým úradom.

Oficiálna stránka Aktívnych záloh: <http://www.aktivnizaloha.army.cz/>

Maďarská republika

Účelom vzniku dobrovoľných záloh bolo doplniť a niekedy odbremeniť profesionálnych a zmluvných zamestnancov, a zároveň zvýšiť výkon ozbrojených zložiek v stave núdze. Maďarsko malo pritom v roku 2010 len 17 aktívnych rezervistov. Situácia sa však postupne mení. V roku 2017 sa ich množstvo zvýšilo na 5000, pričom do roku 2026 sa plánuje dosiahnuť až 20 000 počet. **Dobrovoľná rezervná vojenská služba/Önkéntes tartalékos katonai szolgálat (ÖT)** je v Maďarsku rozdelená na tri, respektíve štyri zložky.

Najnovšia zložka, **Špeciálna dobrovoľná rezerva (Speciális Önkéntes Tartalékos)**, bola vytvorená v reakcii na ekonomické dopady pandémie COVID-19, ktorou chce maďarská vláda pomôcť občanom, ktorí počas tohto obdobia prišli o prácu. Počas tohto obdobia (šesť mesiacov výcviku s možnosťou predĺženia o ďalších šesť mesiacov) dostáva osoba mesačný hrubý plat vo výške 161 000 HUF (450 Eur), pričom vykonáva službu alebo školenia v rozsahu až 35 hodín do týždňa. Po uplynutí obdobia má osoba možnosť vstúpiť do armády alebo sa vrátiť do civilu.

Ďalšou formou rezervy sú **Dobrovoľné obranné rezervy/Önkéntes védelmi tartalékos (ÖVT)**. Tento typ rezervy je špeciálny, pretože spadá priamo pod Ministerstvo obrany, a teda jeho členovia sa de facto stávajú zamestnancami ministerstva. Jedná sa v podstate o ozbrojenú bezpečnostnú službu, ktorá predovšetkým stráži vojenské objekty. Služba zahŕňa 24-hodinové smeny so 72-hodinovým odpočinkom. Osoba podpisuje zmluvu na dobu neurčitú a dostáva jednorazový poplatok 20 070 HUF (50 Eur) a odmenu vychádzajúcu z typu zmluvy podpísanej z ministerstvom.

V roku 2012 boli okrem ÖVT vytvorené aj **Dobrovoľné operačné rezervy/Önkéntes műveleti tartalékos (ÖMT)**. Tento typ záloh má najbližšie k profesionálnej zložke ozbrojených síl. Tento typ rezervnej služby v podstate vypĺňa medzery v radoch profesionálnej armády. Po splnení všeobecných požiadaviek ako minimálny vek 18 rokov, maďarské občianstvo, čistý výpis s registra trestov a aspoň základné vzdelanie, je potrebné prejsť komplexným testom spôsobilosti. Po jeho úspešnom zvládnutí dobrovoľník nastupuje na 25-dňové školenie, kde získa základné vojenské zručnosti. Každý nasledujúci rok sa bude musieť zúčastniť už iba dvojtyždňového školenia. Zmluva sa podpisuje na päť rokov, pričom záložník musí odslúžiť pri svojej jednotke maximálne šesť mesiacov za obdobie troch rokov, alebo v prípade dohody dva mesiace každý rok. Za každý aktívny rok záložník dostáva 223 500 HUF (623 Eur) v hrubom plus plat podľa dĺžky svojho nasadenia a hodnosti. Záložník môže byť vyslaný na zahraničnú misiu, ale iba s jeho vysloveným súhlasom.

Poslednou zložkou maďarských záloh sú **Dobrovoľné rezervy územnej obrany/Önkéntes területvédelmi tartalékos (ÖTT)**. Tento typ záloh je ideálny pre ľudí, ktorí majú záujem o službu v aktívnych zálohách, ale nemajú priestor na tak dlhé odlúčenie od rodiny či práce. **ÖTT** je teritoriálnym typom záloh. Maďarská republika má 197 okresov. Hlavnou myšlienkou je vytvoriť funkčnú jednotku pre každý okres. Cieľom formovania takýchto jednotiek je mať v prípade potreby miestne vycvičené, pripravené a použiteľné sily. Záujemcovia musia prejsť lekárske vyšetrením a psychotestom z dôvodu spôsobilosti nosiť zbraň. Následne sa podpíše zmluva na päť rokov. V prvom roku prebehne 20-dňový výcvik rozdelený do mesiaca až dvoch. Každý ďalší rok bude školenie v maximálnej dĺžke desať dní. Člena môžu povolať maximálne na šesť mesiacov za obdobie troch rokov. Základnou úlohou **ÖTT** je pomoc v stave núdze pri katastrofách, pomoc pri rôznych udalostiach a ďalšie úlohy v rámci okresu. Člen dostane jednorazový poplatok za podpis zmluvy 24 000 HUF (67 Eur), každoročný poplatok za dostupnosť 170 000 HUF (472 Eur) a plat odzrkadľujúci dĺžku nasadenia a hodnosť.

Oficiálne stránky maďarskej Dobrovoľnej rezervnej vojenskej služby:
<https://www.iranyasereg.hu/page/tartalekos>

Fínska republika

Fínsky postoj k obrane a k aktívnym zálohám sa od vyššie spomenutých štátov výrazne odlišuje. Vo Fínsku je zavedená povinná vojenská služba (6-12 mesiacov), ktorú musí absolvovať každý muž, ktorý dosiahol 18 rokov. Po ukončení výcviku sú všetci zaradení do rezerv až do dovŕšenia 50. alebo 60. roku života. Počas obdobia v rezervách musia raz za

niekoľko rokov absolvovať niekoľkodňové aktualizačné cvičenie (za dobu v rezervách (cca 30-40 rokov), 80-200 dní cvičení v závislosti na hodnosti).

Tento výcvik rezervistov má čiastočne na starosti **Národná asociácia výcviku obrany Fínska** (National Defence Training Association of Finland). Táto organizácia združuje dobrovoľné mimovládne organizácie zapojené do totálnej obrany Fínska, poskytuje širokú škálu certifikácií, školení a cvičení, ktoré zabezpečujú občiansku zabezpečenosť v oblasti obrany. Vláda delegovala na združenie verejnú povinnosť organizovať dobrovoľný vojenský výcvik a ďalší výcvik slúžiaci na vojenskú pripravenosť.

Súčasťou fínskeho bezpečnostného aparátu sú aj **Teritoriálne sily (Maakuntajoukot)**. Jedná sa o regionálne ozbrojené zložky tvorené na silne dobrovoľnej báze z radov rezervistov. O vstup do tohto typu jednotiek môže požiadať každý rezervista, pričom musí splniť vstupné testy, podobné testom pre vstup do profesionálnej armády. Každá provincia má svoju jednotku približne o sile práporu, pričom jeho súčasťou sú aj aktívni záložníci o sile roty. Podstatou týchto jednotiek je pôsobiť v provincii svojho umiestnenia a zvyšovať tak obranyschopnosť. Dĺžka ako aj početnosť cvičení sa líši. Zvyčajne to býva jedno až tri cvičenia za rok v dĺžke dva až sedem dní.

Oficiálne stránky fínskych Teritoriálnych síl: <https://intti.fi/reservissa>

Lotyšská republika

Lotyšsko, ako aj ostatné pobaltské štáty, sa vyznačuje nízkym počtom obyvateľstva, a teda aj málo početnými ozbrojenými silami. Napriek tomu však dokázali vybudovať kvalitné aktívne zálohy, ktoré presahujú počty vojakov z povolania.

Národná garda Lotyšskej republiky (Latvijas Republikas Zemessardze) je súčasťou Lotyšských národných ozbrojených síl. Okrem veliteľstva sa Národná garda skladá zo štyroch brigád v celkovej sile 8 300 vojakov. Ich hlavnou náplňou je bojová podpora regulárnych zložiek pri obrane lotyšského územia, podpora spojeneckým jednotkám (HNS). V čase mieru pomáhajú so zabezpečovaním verejného poriadku, predchádzaním katastrof a odstraňovaním ich následkov, zabezpečovaním kyberbezpečnosti, absolvovaním cvičení, výcvikom rezervistov. Rovnako sa zúčastňujú slávností a spomienok, pomáhajú pri udržiavaní vojenských pamätníkov. Služba v Národnej garde tiež umožňuje využiť profesionálne skúsenosti získané v občianskom živote, preto sa na účasť na posilňovaní kapacít národnej obrany vyzývajú zástupcovia rôznych profesií: IT špecialisti, kuchári, vodiči atď.

Podmienky pre vstup do Národnej gardy zahŕňajú lotyšské občianstvo, čistý register trestov, vek 18-54 rokov, zdravotná a psychická spôsobilosť, neexistencia pracovného pomeru v štátnej službe, neexistencia záznamov o práci v cudzej tajnej službe, alebo vlastní konšpiračného bytu. Pre vstup neexistujú požiadavky na minimálne vzdelanie. Po splnení všetkých podmienok dobrovoľníka čaká pred prísažné školenie (cez víkendy, dĺžka nie je známa), ktoré zahŕňa bežné školenie; štúdium zákonov, iných právnych predpisov a regulačných opatrení. Nasleduje zloženie prísahy. Po tomto akte dobrovoľník absolvuje základný výcvik. Ten môže prebehnúť jedným veľkým trojtýždňovým cvičením, alebo víkendovým výcvikom rozdeleným na obdobie jedného roka. Za každý deň cvičenia alebo nasadenia dobrovoľník dostane 32,72 Eur/deň, v prípade nezabezpečenia stravy ďalších 9,96 Eur/deň. Člen Národnej gardy musí v ďalších rokoch svojej služby absolvovať minimálne desať dní cvičení do roka (cvičenia zvyčajne prebiehajú každý mesiac). Samotná služba ako aj výcvik sú umožnené aj študentom vysokých škôl. Členom Národnej gardy je umožnené participovať aj na zahraničných vojenských cvičeniach ako aj misiách (Kosovo, Irak, Bosna, Afganistan).

Oficiálne stránky lotyšskej Národnej gardy: <https://www.zs.mil.lv/>

Záver

AZ sú niekoľkokrát lacnejšie než profesionálne sily. To však neznamená, že by tu bol záujem o nahradenie profesionálov Aktívnymi zálohami. AZ sú efektívnou formou záložného zoskupenia, ktoré sa z dôvodu krátkodobého pravidelného výcviku dokážu pomerne rýchlo stať plnohodnotnou jednotkou OS s osvojenými návykmi profesionálnych jednotiek. Vďaka tomu môže dochádzať k plnohodnotnej kooperácii s ostatnými jednotkami OS SR alebo k dopĺňaniu stavov v profesionálnych jednotkách. OS by skrz AZ taktiež mohli získať ľudí s konkrétnymi odbornými znalosťami, ktorí sú pre armádu mimoriadne dôležití, ale náročnosť štúdia ako aj finančné ohodnotenie v armáde a mimo nej predpokladá, že armáda nebude schopná získať alebo sama vytvoriť dostatočné množstvo týchto ľudí na plný úväzok. Samotný štát budovaním zdravých a schopných AZ získa lepšie a výkonnejšie OS ako celok.

Naplnenosť stavov OS SR nie je ideálna. Správne nastavené AZ však môžu tento stav aspoň čiastočne zlepšiť, či už samotnou existenciou AZ ako súčasťou OS alebo práve skutočnosťou, že okúsenie vojenského života v AZ môže niektorých členov presvedčiť aby zvážili kariéru profesionálneho vojaka na plný úväzok. Podporou AZ a väčšieho začlenenia obyvateľstva do tejto štruktúry získa štát ľudí s odbornými znalosťami, ktorých armáda nedokáže v dostatočnom množstve regrutovať či sama vytvoriť. AZ sú súčasťou OS SR, ale zároveň môžu tvoriť dôležitý prvok prípravy občanov na obranu štátu a zvládanie krízových situácií. Ako súčasť armády a taktiež "civilov" zcivilňujú vojenský mechanizmus, a zároveň

poukazujú na to že obrana štátu nie je úlohou iba armády, ale celej spoločnosti. Dôležitou funkciou AZ bude práve osвета a propagácia spoločenskej zodpovednosti za bezpečnosť, rovnako ako šírenie gramotnosti na školách, podnikoch, či iných organizáciách. V každej spoločnosti žijú ľudia, ktorí majú pozitívny vzťah k armáde, vojenskému životu, ale z najrôznejších dôvodov do OS nevstúpili. Rovnako tu existujú ľudia, ktorí pociťujú voči svojmu štátu národnú hrdosť, ale doteraz nedokázali nájsť priestor pre sebarealizáciu v tomto smere. AZ sú tu práve pre týchto ľudí. Priestor, ktorý AZ vytvárajú, neslúži len na získanie určitých vojenských návykov, drilov a skúsení vojenského života, ale dáva svojim členom priestor na využitie týchto znalostí pri pomoci svojej komunite a spoločnosti, pri “zcivilnení” vojakov, utužení spoločnosti a pomoci pri vytváraní zdravého a sebavedomého štátu.